

Els fons manuscrits lul·lians de Mallorca

Fons lul·lians a biblioteques espanyoles

LLORENÇ PÉREZ MARTÍNEZ

Edició a cura d'Albert Soler
Preàmbul de Fausto Roldán i Anthony Bonner

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Universitat de les
Illes Balears

SUMARI

<i>Llorenç Pérez: elogi de les fonts d'investigació</i> , Fausto Roldán i Anthony Bonner	VII
<i>Nota editorial</i>	XIII

LOS FONDOS MANUSCRITOS LULIANOS DE MALLORCA

Introducción.	1
1. Causa Pia Luliana.	6
Códices, 9 - Legajos, 33 - Procesos de beatificación, 55	
2. Archivo Diocesano.	89
3. Sociedad Arqueológica Luliana	93
4. Biblioteca Municipal de Palma	103
5. Biblioteca del Convento de San Francisco.	106
Códices, 106 - Legajos, 120 - Ediciones raras, 137 - Materiales procedentes del lulista D. Salvador Galmés, 139	
6. Archivo Histórico del Reino. Fondo luliano	144
7. Pontificio Colegio de Nuestra Señora de la Sapiencia	153
Códices manuscritos, 153 - Legajos, 166	
8. Biblioteca del Monasterio de Nuestra Señora de la Real	177
Códices, 177 - Ediciones raras, 190	
9. Biblioteca Bartolomé March Servera.	191
Manuscritos, 192 - Documentos lulianos, 195 - Incunables y raros, 195	

FONDOS LULIANOS EN BIBLIOTECAS ESPAÑOLAS

Introducción.	199
1. Biblioteca Nacional.	202
Manuscritos, 202 - Incunables y raros, 213	
2. Biblioteca de la Academia de la Historia.	215
3. Archivo de la Embajada de España ante la Santa Sede	217
4. Biblioteca del Monasterio del Escorial	220
5. Biblioteca Universitaria de Madrid. Facultad de Derecho.	226
<i>Índex d'autors i obres</i>	233
<i>Índex d'obres lul·lianes i pseudolul·lianes</i>	251
<i>Índex d'incipits</i>	259

LLORENÇ PÉREZ: ELOGI DE LES FONTS D'INVESTIGACIÓ

INTENTAR embastar quatre paraules sobre Llorenç Pérez sempre constitueix per a mi un repte, difícil d'abordar i de superar: el mestre, l'amic i el protector que vaig tenir en ell durant els gairebé dotze anys que el vaig acompanyar com ajudant en la gestió diària dels assumptes propis de la Biblioteca de la Fundació Bartomeu March, es confonen en la meua memòria, en fraternal reivindicació de la influència exercida. I, si vull parlar de l'amic, és el mestre qui m'intimida; si del mestre, l'amistat és la major de les seves ensenyances.

No només em passa a mi, «mestre» i «amic» –gairebé una metàfora lul·liana– són les dues definicions de Llorenç que més abunden en la miscel·lània publicada en 1999 per l'Institut d'Estudis Baleàrics, en la qual un nombre rellevant de col·laboradors i investigadors reten homenatge a la seva obra, amb aportacions relacionades amb els principals temes tractats per ell en la seva extensa bibliografia: La Causa Pia Luliana –i per extensió el lul·lisme i les seves fonts d'investigació i de documentació– la història eclesiàstica de Mallorca, la bibliografia i la recopilació i transcripció de fonts documentals.

Llorenç Pérez va dedicar tota la seva vida a la investigació de la Causa Pia Lul·liana. La seva tesi doctoral, dirigida pel pare Batllori, presentada en la Universitat Gregoriana de Roma (1965) i qualificada «cum laude», duia per títol *Intervención de la Santa Sede en la Causa Luliana*. És un treball, precís, minuciós i ben documentat, el mèrit principal del qual consisteix a haver demostrat que la Causa Pia Lul·liana ha tingut al llarg de la història un caràcter clarament i predominantment institucional, que no responia a l'acció de petits grups lul·listes en defensa del seu mestre, sinó a la participació institucional en representació de tot un poble. La tesi roman inèdita en el seu conjunt, si bé el propi Llorenç va anar desgranant en petits articles i opuscles part del seu contingut. Si algú ha de ser considerat el vertader autor de la història de la Causa Pia Lul·liana és en Llorenç Pérez. D'ell podríem dir que es va plantejar aquesta història com una vivència personal, l'objectiu de tota la seva vida.

Llorenç tenia una veritable obsessió per abastar totes les fonts documentals susceptibles d'aportar coneixement als temes que ell estudiava, potser pel

seu estil minuciós i perfeccionista, o tal vegada per la seva formació arxivística (es va diplomar en Arxivística a la Scuola Pontifica di Paleografia i Diplomatica de l'Arxiu Vaticà en 1953, compaginant aquests estudis amb els de la llicenciatura en Història Eclesiàstica), o simplement per vocació.

La veritat és que resseguir la trajectòria intel·lectual i personal d'en Llorenç ens duu d'arxiu en arxiu, de biblioteca en biblioteca, per les principals ciutats europees, (Roma, Madrid, Friburg, Brussel·les, Praga...). Primer localitza les fonts, després les referencia i publica en articles que constitueixen autèntics repertoris –sense esperar de vegades a concloure el pla traçat de localització– i finalment les transcriu i edita, per al general ús i coneixement de tots.

En part aquesta labor de bibliògraf, documentalista, transcriptor i editor de fons documentals d'història del lul·lisme, d'història eclesiàstica i d'història de Mallorca, va condicionar, limitant-la, per raons òbvies de temps, la seva faceta intel·lectual creativa, i tal vegada sigui una de les raons per les quals no ens va deixar grans obres pròpies publicades, com la seva ja al·ludida tesi doctoral.

La publicació dispersa al llarg de dotze anys de *Los fondos manuscritos lulianos de Mallorca* (1958-1970) és un cas paradigmàtic de metodologia i pràctica investigadora, i la seva publicació ara reunida en edició facsímil, el reconeixement de la seva vigència. Però Llorenç Pérez ens ha llegat tot un conjunt de repertoris de similars característiques: *Documentos conservados en los registros vaticanos relativos al [...] pontificado de Mallorca* (1962-1970), *Los fondos lulianos existentes en las bibliotecas de Roma* (1960), *Manuscritos lulianos modernos de la Biblioteca Pública de Palma* (1964), *Manuscritos lulianos de la Biblioteca Pública de Palma* (1965), *Fondos lulianos en las bibliotecas españolas* (1971-1973), *Corpus documental balear, I-V* (1977-1980), *Documentos relativos a las dominaciones británica y francesa en Menorca* (1977-1978), *Relaciones de Causas de fe de la Inquisición de mallorca, I-V* (1977-1980), *Reivindicación de los judíos mallorquines (documentos para su estudio I)* (1983).

En aquests temps que corren, en els quals la informació necessita més lloc que el saber, els repertoris de fons històriques de documentació com els elaborats per Llorenç Pérez ens permeten seguir aprofundint en el coneixement de les coses.

Només amb un extens coneixement de les fonts per a la història de Mallorca com el que tenia Llorenç podia funcionar el projecte de crear la més completa biblioteca especialitzada sobre Balears i posar-la al servei de la investigació. La biblioteca és la gran obra cultural del reconegut mecenes i bibliòfil Bartomeu March, que va decidir obrir al públic a Palma la seva col·lecció privada, ampliant-la i dotant-la dels mitjans necessaris per al seu funcionament i creixement. L'encarregat

de l'organització i posada en servei de la biblioteca, el seu director des de 1969, abans de ser oberta al públic, va ser Llorenç Pérez. La confiança en la seva alta qualificació tècnica i humana va ser fonamental per aconseguir que Bartomeu March convertís en pública la seva biblioteca, i deixés en les seves mans l'enriquiment i creixement posterior dels seus fons segons el seu savi criteri.

Tècnicament es va veure obligat a redactar un sistema alfabètic de matèries balear per facilitar l'accés del públic als fons bibliogràfics, que ha funcionat a la perfecció entre els usuaris, malgrat la seva falta d'estandardització. I és que la seva exquisida erudició i atenció personalitzada suplia amb escreix qualsevol besllum de deficiència tècnica.

Llorenç Pérez és recordat per usuaris i deixebles per l'exhaustiu coneixement de les fonts bibliogràfiques i documentals que manejava, la qual cosa li va permetre orientar i aconsellar sàviament tota una generació d'investigadors mallorquins que es van formar entorn de la Biblioteca March durant més de dues dècades.

FAUSTO ROLDÁN

Director de la Biblioteca de la Fundació Bartomeu March

* * *

Llorenç Pérez va ser una de les figures claus de la recuperació cultural a Mallorca després del franquisme. La seva intervenció va ser fonamental en la posada en marxa i subsegüent desenvolupament de la Biblioteca Bartomeu March al centre mateix de Palma, que va estar sota la seva direcció durant vint-i-dos anys (des de la inauguració en 1970 fins a la seva mort en 1992); Pérez va ser el responsable de l'orientació del centre, especialitzat en bibliografia balear en un sentit ampli. Va dur a terme aquesta tasca gràcies no tan sols als seus extraordinaris coneixements bibliogràfics, sinó també gràcies a la intel·ligència amb què sabia establir una escala de valors del que havia de representar una institució així. Sense mai deixar de banda aspectes més generals de la cultura illenca, el seu especial interès en Ramon Llull va fer que la biblioteca pogués aplegar un fons important —el més important de les Illes Balears pel que fa a l'època moderna— sobre el beat. També va poder interessar don Bartomeu March en la compra de manuscrits i incunables lul·lians de gran valor.¹

1. Per a un resum de la història de la Biblioteca March i de la feina que hi va fer Llorenç Pérez, vegeu Fausto Roldán, «La biblioteca Pública [de la Fundació Bartolomé March]» en *La Fundació Bartolomé March. Palma de Mallorca* (Palma: Fundació Bartolomé March), 2003. pp. 241-262.

Però la seva feina de bibliotecari no restava limitat solament a l'aspecte administratiu i tècnic. Ell va aportar una cosa personal que va fer de la Biblioteca March un lloc no tan sols útil, sinó també particularment estimat pels cercadors. Hi havia un aire de preocupació que emanava d'ell, que no semblava tant una preocupació personal com per tothom. El resultat era que et sabia greu molestar-lo amb preguntes, però quan ho feies, automàticament deixava el que tenia entre mans, que sovint pensaves que devia ser més important que la pregunta que li volies fer, i s'afanyava a contestar-te o a cercar el que no havies pogut trobar. Personalment, puc assegurar que va ser d'una ajuda inestimable quan jo iniciava les meves recerques lul·lianes, amb les seves orientacions bibliogràfiques, i fins i tot paleogràfiques.

Llorenç Pérez també va ser un dels principals reiniciadors, després dels intents frustrats de segles passats, de la Causa Pia Lul·liana als nostres dies. Això el va impulsar a fer un intent de catalogar tot el material lul·lià existent a Palma, tant documental com de manuscrits, el resultat del qual és el catàleg que presentam aquí. Però això també ho va voler fer dins d'un marc més ampli, situant aquesta documentació entre la que s'ha conservat arreu d'Europa.

Com se sap, les obres de Ramon Llull es conserven en devers mil manuscrits repartits a biblioteques que van des d'Uppsala i Palerm fins a Cincinnati. Les col·leccions més importants es troben en biblioteques de París, Munic, Milà, Roma i Palma. D'aquestes cinc ciutats, la primera encara espera un inventari, de la Bayerische Staatsbibliothek de Munic s'ha fet un catàleg dels manuscrits medievals,² de la Biblioteca Ambrosiana de Milà n'existeix un de bastant defectuós;³ les ciutats de Roma i de Palma atragueren l'atenció de Llorenç Pérez. Va redactar un catàleg dels manuscrits de totes les biblioteques de Roma basat en notes de Ramon d'Alòs,⁴ i en col·laboració amb J. N. Hillgarth i Jesús García Pastor en va fer un de la col·lecció de la Biblioteca Pública de Palma.⁵ A la revista

2. Perarnau i Espelt, Josep, *Els manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic*, 2 vols., «Studia, Textus, Subsidia» III-IV (Barcelona: Facultat de Teologia, 1982 i 1986).

3. Ottaviano, Carmelo, *L'Ars compendiosa de R. Lulle, avec une étude sur la bibliographie et le fond Ambrosien de Lulle*, «Études de Philosophie Médiévale» XII (París: Vrin, 1930; 2.ª ed. París 1981), pp. 5-31. Josep Perarnau fa temps que ha anunciat la publicació d'un catàleg dels manuscrits lul·lians medievals de l'Ambrosiana.

4. Pérez Martínez, Lorenzo, *Los fondos lulianos existentes en las bibliotecas de Roma* «Publicaciones del Instituto de Estudios Eclesiásticos en Roma», Subsidia 3 (Roma, 1961). També em va deixar plaquetes de notes sobre manuscrits de París, notes que mai no va poder completar i publicar.

5. García Pastor, Jesús, J. N. Hillgarth i Lorenzo Pérez Martínez, *Manuscritos lulianos de la Biblioteca Pública de Palma* (Barcelona-Palma: Biblioteca Balmes-Bibl. Pública de Palma, 1965). La seva contribució, que es referí als manuscrits moderns, s'havia publicat abans a «Manuscritos lulianos modernos de la Biblioteca Pública de Palma», *Analecta Sacra Tarraconensia*, 36 (Barcelona, 1963).

Estudios Lulianos va publicar una llarga sèrie d'inventaris de les altres biblioteques de Palma, que són els que es reproduïxen en la present obra. I com veurà el lector, no tan sols hi descriu manuscrits, sinó també documents d'arxiu que fan referència al lul·lisme, i llibres impresos antics. Les biblioteques inventariades són:

1. Causa Pia Lul·liana (Núms. 1-677), col·lecció que actualment es troba a l'Arxiu Diocesà.
2. Arxiu Diocesà (Núms. 678-715).
3. Societat Arqueològica Lul·liana (Núms. 716-781).⁶
4. Biblioteca Municipal de Palma (Núms. 782-794).
5. Biblioteca del Convent de Sant Francesc (Núms. 795-1112), els manuscrits de la qual estan actualment en dipòsit a la Biblioteca Bartomeu March, conjuntament amb els materials procedents de l'editor de l'obra catalana de Lull, Salvador Galmés.
6. Arxiu del Regne (Núms. 1113-1168).
7. Col·legi de la Sapiència (Núms. 1169-1335).
8. Monestir de La Real (Núms. 1336-1427).
9. Biblioteca Bartomeu March (Núms. 1428-1470).

El fet d'haver publicat aquests catàlegs en tretze fascicles diferents de la revista dificultava enormement la seva consulta. Encara que el treball ja portava en origen una numeració de pàgines interna, independent de la que li corresponia dins de cada número de *Estudios Lulianos*, mai no s'havia aplegat en un sol volum. La present obra resol definitivament el problema i fa justícia a l'ingent labor desplegada per Pérez.

Amb bon criteri, l'editor ha afegit al catàleg dels fons mallorquins, la reproducció d'un altre inventari sobre fons a biblioteques espanyoles que Llorenç Pérez va començar a publicar a l'esmentada revista i que, tanmateix, va quedar limitat a les biblioteques de Madrid i d'El Escorial.

Tots aquests catàlegs proporcionen una gran riquesa d'informació, no tan sols sobre l'aspecte físic i de contingut dels manuscrits, sinó també sobre els seus copistes i posseïdors. El fet que per a la present reedició s'hagin dut a terme índexs de noms propis, d'obres citades i d'incipits fa tota aquesta informa-

6. Per al problema dels manuscrits desapareguts d'aquesta biblioteca, vegeu l'article del sotasignat, «El patrimoni bibliogràfic lul·lià de Mallorca», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 48 (Palma de Mallorca, 1992), pp. 239-250.

ció pugui ser recuperada de manera molt més efectiva. Per si això fos poc, en aquesta ocasió s'han pogut afegir als inventaris diverses notes que el mateix Pérez havia fet sobre un exemplar de la revista, cosa que afegeix valor a aquesta reimpressió del seu treball.

Finalment, cal advertir que, pel que fa a manuscrits, les novetats que han tingut lloc pel que fa al coneixement del material aquí inventariat, en els quaranta-cinc anys que han passat des que l'autor va iniciar la publicació d'aquests catàlegs, avui es poden consultar a internet, a la Base de Dades Ramon Llull: <http://orbita.bib.ub.es/llull/>.

ANTHONY BONNER

Rector de la Maioricensis Schola Lullistica